

Uvod u novolatinsku književnost
akad. god. 2009/10
Franciscus Petrarca
(Francesco Petrarca, 1304–1374)

Neven Jovanović

18. listopada 2009.

1 FRANCISCUS PETRARCA M. TULLIO CICERONI S. P. D. (Epist. Fam. XXIV, 4)

Ingenium eius laudibus effert: Virgilio eum comparat: opera eius enumerat: deflet
caecitatem aetatis suae eorum incuriosae.

Si te superior offendit epistola (verum enim, ut ipse soles dicere, quod ait familiaris
tuus in Andria: "Obsequium amicos, veritas odium parit"), accipe quod offensum
animus ex parte mulceat, nec semper odiosa sit veritas; quoniam veris reprehensionibus irascimur, veris laudibus delectamur. Tu quidem, Cicero, quod pace tua
5 dixerim, ut homo vixisti, ut orator dixisti, ut philosophus scripsisti. Vitam ego
tuam carpsi, non ingenium aut linguam, ut qui illud mirer, hanc stupeam. Neque
tamen in vita tua quidquam praeter constantiam requiro, et professioni philosophicae debitum quietis studium, et a civilibus bellis fugam extincta libertate ac
sepulta iam et complorata Republica. Vide ut aliter tecum ago ac tu cum Epicuro
10 multis in locis, sed expressius in libro De Finibus agebas. Eius enim ubilibet vitam
probas, rides ingenium. Ego nihil in te rideo, vitae tamen compatiar, ut dixi,
ingenio gratulor eloquio. O Romani eloquii summe parens, nec solus ego, sed
omnes tibi gratias agimus, quicumque Latinae linguae floribus ornatur; tuis enim
prata de fontibus irrigamus, tuo ductu directos, tuis suffragiis adiutos, tuo nos lumine
15 illustratos ingenue confitemur: tuis denique, ut ita dicam, auspiciis ad hanc,
quantulacumque est, scribendi facultatem ac propositum pervenisse. Accessit et
alter poeticae viae dux; ita enim necessitas poscebat ut esset et quem solutis et quem
fraenatis gressibus praeceuntem sequeremur, quem loquentem, quem canentem
miraremur, quoniam cum bona venia amborum neuter ad utrumque satis erat, ille
20 tuis aequoribus, tu illius impar angustiis.

Non ego primus hoc dicerem fortasse, quamvis plane sentirem; dixit hoc ante
me, seu ab aliis scriptum dixit, magnus quidem vir Annaeus Seneca Cordubensis,
cui te, ut idem ipse conqueritur, non aetas quidem sed bellorum civilium furor
eripuit. Videre te potuit, sed non vidit, magnus tamen operum tuorum atque illius
25 alterius laudator. Apud hunc ergo quisque suis eloquentiae finibus circumscriptus
collegae suo cedere iubetur in reliquis. Verum expectatione te torqueo; quisnam
dux ille sit quaeris? nosti hominem, si modo nominis meministi: Publius Virgilius
Maro est, Mantuanus civis, de quo egregie vaticinatus es. Cum enim, ut scriptum
legimus, iuvenile quoddam eius opusculum miratus, quaesivisses auctorem, eumque
30 iuvenem iam senior vidisses, delectatus es, et de inexhausto eloquentiae tuae fonte,
cum propria quidem laude permixtum verum tamen praeclarumque ac magnificum

illi testimonium reddidisti. Dixisti enim:

Magna spes altera Romae.

35 Quod dictum ex ore tuo auditum adeo sibi placuit inseditque memoriae, ut illud post annos viginti, te pridem rebus humanis exempto, divino operi suo eisdem penitus verbis insereret; quod opus si videre licuisset laetatus esses, de primo flore tam certum te venturi fructus praesagium concepisse. Nec non et Latinis gratulatus Musis, quod insolentibus Graiis vel reliquissent ambiguum, vel certam victoriam abstulissent; utriusque enim sententiae auctores sunt: te, si ex libris animum tuum
40 novi, quem noscere mihi non aliter quam si tecum vixissem videor, ultimae assertorem futurum, utque in oratoria dedisti, sic in poetica palmam Latio daturum, atque ut Aeneidi cederet Ilias iussurum fuisse non dubito, quod iam ab initio Virgiliani laboris Propertius asseverare non timuit. Ubi enim Pierii operis fundamenta contemplatus est, quid de illis sentiret, et quid speraret aperte pronunciavit his
45 versibus:

Cedite Romani scriptores, cedite Graii;
Nescio quid maius nascitur Iliade.

Haec de altero Latinae duce facundiae, magnaeque Romae spe altera. Nunc ad te revertor. Quid de vita, quid de ingenio tuo sentiam audisti. Expectas audire de libris tuis quatenus illos exceperit fortuna, quam seu vulgo seu doctioribus
50 probentur? Extant equidem praeclara volumina, quae ne dicam perlegere, sed nec enumerare sufficimus. Fama rerum tuarum celeberrima atque ingens et sonorum nomen, perrari autem studiosi; seu temporum adversitas, seu ingeniorum hebetudo et segnities, seu quod magis arbitrator, alio cogens animos cupiditas causa est.
55 Itaque librorum aliqui (nescio an irreparabiliter) nobiscum qui nunc vivimus, nisi fallor, procul dubio perire; magnus dolor meus, magnus saeculi nostri pudor, magna posteritatis iniuria. Neque enim satis infame visum est ingenia nostra negligere, ne quid inde fructuosum perciperet sequens aetas, nisi laboris etiam vestri fructum crudeli prorsus et intoleranda corrupissemus incuria. Namque quod in
60 tuis conqueror et in multis virorum illustrium libris accidit; tuorum sane, quia de iis mihi nunc sermo erat, quorum insignior iactura est, haec sunt nomina: Reipublicae, Rei Familiaris, Rei Militaris, De Laude Philosophiae, De Consolatione, De Gloria, quamvis de hoc ultimo magis mihi spes dubia, quam desperatio certa sit. Quin et superstitem librorum magnas partes <...>, ita ut, veluti ingenti praelio oblivione et ignavia superatis, duces nostros non extinctos modo sed truncos
65 quoque vel perditos necesse sit lugere. Hoc enim et in aliis multis, sed in tuis maximo Oratoris, atque Academicorum, et Legum libris patimur qui ita truncati foedatque evaserunt ut proprie melius fuerit periisse.

Reliquum est ut urbis Romae ac Romanae Reipublicae statum audire velis, quae
70 patriae facies, quae civium concordia, ad quos rerum summa pervenerit, quibus
manibus quantoque consilio fraena tractentur imperii? Isterne et Ganges, Iberus,
Nilus et Tanais limites nostri sint? An vero quisquam surrexerit

Imperium Oceano, famam qui terminet astris,

aut

75 super et Garamantas et Indos
Proferat imperium,

ut amicus ille tuus Mantuanus ait. Haec et his similia cupidissime auditurum te
auguror; id enim pietas tua suggerit et amor erga patriam usque in tuam perniciem
notissimus. Verum enim tacere melius fuerit. Crede enim mihi, Cicero, si quo in
80 statu res nostrae sunt audieris, excident tibi lacrimae, quamlibet vel coeli vel erebi
partem teneas. Aeternum vale. Apud superos, ad sinistram Rhodani ripam in
Transalpina Gallia eodem anno, XIV Kalendas Ianuarii.

2 Francesco Petrarca, Posteritati

<1> Fuerit tibi forsitan de me aliquid auditum; quanquam et hoc dubium sit: an exiguum et obscurum longe nomen seu locorum seu temporum perventurum sit. Et illud forsitan optabis nosse: quid hominis fuerim aut quis operum exitus meorum, eorum maxime quorum ad te fama pervenerit vel quorum tenue nomen audieris.

5 <2> Et de primo quidem varie erunt hominum voces; ita enim ferme quisque loquitur, ut impellit non veritas sed voluptas: nec laudis nec infamie modus est. Vestro de grege unus fui autem, mortalis homuncio, nec magne admodum nec vilis originis, familia — ut de se ait Augustus Cesar — antiqua, natura quidem non iniquo neque inverecundo animo, nisi ei consuetudo contagiosa nocuisset.

10 <3> Adolescentia me fefellit, iuventa corripuit, senecta autem correxit, experimentoque perdocuit verum illud quod diu ante perlegeram: quoniam adolescentia et voluptas vana sunt; imo etatum temporumque omnium Conditor, qui miseros mortales de nichilo tumidos aberrare sinit interdum, ut peccatorum suorum vel sero memores se se cognoscant. <4> Corpus iuveni non magnarum virium sed multe
15 dexteritatis obtigerat. Forma non gloriol excellenti, sed que placere viridioribus annis posset: colore vivido inter candidum et subnigrum, vivacibus oculis et visu per longum tempus acerrimo, qui preter spem supra sexagesimum etatis annum me destituit, ut indignanti michi ad ocularium confugiendum esset auxilium. Tota etate sanissimum corpus senectus invasit, et solita morborum acie circumvenit.

20 <5> Divitiarum contemptor eximius: non quod divitias non optarem, sed labores curasque oderam, opum comites inseparabiles. Non <michi>, ut ista cura esset, lautarum facultas epularum: ego autem tenui victu et cibus vulgaribus vitam egi letius, quam cum exquisitissimis dapibus omnes Apicii successores. <6> Convivia que dicuntur — cum sint comessationes modestie et bonis moribus inimice
25 — semper michi displicuerunt. Laboriosum et inutile ratus sum ad hunc finem vocare alios, nec minus ab aliis vocari; convivere autem cum amicis adeo iocundum, ut eorum superventu nil gratius habuerim, nec unquam volens sine sotio cibum sumpserim. Nichil michi magis quam pompa displicuit, non solum quia mala et humilitati contraria, sed quia difficilis et quieti adversa est.

30 <7> Amore acerrimo sed unico et honesto in adolescentia laboravi, et diutius laborassem nisi iam tepescentem ignem mors acerba sed utilis extinxisset. Libidinum me prorsus expertem dicere posse optarem quidem, sed si dicam mentiar. Hoc secure dixerim: me quanquam fervore etatis et complexionis ad id raptum, vilitatem illam tamen semper animo execratum. <8> Mox vero ad quadragesi-

Petrarca, Francesco, *Opera omnia*, ed. Pasquale Stoppelli, Roma: Lexis Progetti Editoriali, 1997. <http://www.bibliotecaitaliana.it/exist/bibit/search.xq?term1='bibit000492>.

35 mum etatis annum appropinquans, dum adhuc et calor is satis esset et virium, non solum factum illud obscenum, sed eius memoriam omnem sic abieci, quasi nunquam feminam aspexissem. Quod inter primas felicitates meas numero, Deo gratias agens, qui me adhuc integrum et vigentem tam vili et michi semper odioso servitio liberavit. Sed ad alia procedo.

40 <9> Sensi superbiam in aliis, non in me; et cum parvus fuerim, semper minor iudicio meo fui. Ira mea michi persepe nocuit, aliis nunquam. Intrepide glorior — quia scio me verum loqui — indignantissimi animi, sed offensarum obliviosissimi, beneficiorum permemoris. Amicitiarum appetentissimus honestarum et fidelissimus cultor fui. Sed hoc est supplicium senescentium: ut suorum sepiissime mortes
45 fleant. <10> Principum atque regum familiaritatibus ac nobilium amicitiiis usque ad invidiam fortunatus fui. Multos tamen eorum, quos valde amabam, effugitantum fuit michi insitus amor libertatis, ut cuius vel nomen ipsum illi esse contrarium videretur, omni studio declinarem. Maximi reges mee etatis et amarunt et coluerunt me; cur autem nescio: ipsi viderint. Et ita cum quibusdam fui, ut ipsi
50 quodammodo mecum essent; et eminentia eorum nullum tedium, commoda multa perceperim.

<11> Ingenio fui equo potius quam acuto, ad omne bonum et salubre studium apto, sed ad moralem precipue philosophiam et ad poeticam pronus; quam ipse processu temporis neglexi, sacris literis delectatus, in quibus sensi dulcedinem
55 abditam, quam aliquando contempseram, poeticis literis non nisi ad ornatum reservatis. Incubui unice, inter multa, ad notitiam vetustatis, quoniam michi semper etas ista displicuit; ut, nisi me amor carorum in diversum traheret, qualibet etate natus esse semper optaverim, et hanc oblivisci, nisus animo me aliis semper inserere. Historicis itaque delectatus sum; non minus tamen offensus eorum discordia,
60 secutus in dubio quo me vel veri similitudo rerum vel scribentium traxit autoritas. <12> Eloquio, ut quidam dixerunt, claro ac potenti; ut michi visum est, fragili et obscuro. Neque vero in comuni sermone cum amicis aut familiaribus eloquentie unquam cura me attigit; mirorque eam curam Augustum Cesarem suscepisse. Ubi autem res ipsa vel locus vel auditor aliter poscere visus est, paulo annisus sum;
65 idque quam efficaciter, nescio: eorum sit iudicium coram quibus dixi. Ego, modo bene vixissem, qualiter dixissem parvi facerem: ventosa gloria est de solo verborum splendore famam querere.

<13> Honestis parentibus, florentinis origine, fortuna mediocri, et — ut verum fatear — ad inopiam vergente, sed patria pulsus, Arretii in exilio natus sum, anno
70 huius etatis ultime que a Cristo incipit MCCCIV, die lune ad auroram. . . kalendas Augusti.

<14> Tempus meum sic vel fortuna vel voluntas mea nunc usque partita est. Primum illum vite annum neque integrum Arretii egi, ubi in lucem natura me

protulerat; sex sequentes Ancise, paterno in rure supra Florentiam quattuordecim
75 passuum milibus, revocata ab exilio genitrice; octavum Pisis, nonum ac deinceps in
Gallia Transalpina, ad levam Rodani ripam — Avinio urbi nomen —, ubi romanus
pontifex turpi in exilio Cristi tenet Ecclesiam et tenuit diu, licet ante paucos annos
Urbanus quintus eam reduxisse videretur in suam sedem.

<15> Sed res, ut patet, in nichilum rediit, ipso — quod gravius fero — tunc
80 etiam superstite et quasi boni operis penitente. Qui si modicum plus vixisset, ha-
uddubie sensisset quid michi de eius abitu videretur. Iam calamus erat in manibus,
sed ipse confestim gloriosum principium ipsum cum vita destituit. Infelix! Quam
feliciter ante Petri aram mori et in domo propria potuisset! Sive enim successores
eius in sua sede mansissent, et ipse boni operis auctor erat; sive abiissent, et tan-
85 to ipsius clarior virtus, quanto illorum culpa conspectior. Sed hec longior atque
incidens est querela.

<16> Ibi igitur, ventosissimi annis ad ripam, pueritiam sub parentibus, ac
deinde sub vanitatibus meis adolescentiam totam egi. Non tamen sine magnis di-
gressionibus: namque hoc tempore Carpentoras, civitas parva et illi ad orientem
90 proxima, quadriennio integro me habuit; inque his duabus aliquantulum grama-
tice dyaletice ac rethorice, quantum etas potuit, didici; quantum scilicet in scolis
disci solet, quod quantum sit, carissime lector, intelligis. <17> Inde ad Montem
Pessulanum legum ad studium profectus, quadriennium ibi alterum; inde Bononi-
am, et ibi triennium expendi et totum iuris civilis corpus audivi: futurus magni
95 proventus adolescens, ut multi opinabantur, si cepto insisterem. Ego vero studium
illud omne destitui, mox ut me parentum cura destituit. Non quia legum michi
non placeret autoritas, que absque dubio magna est et romane antiquitatis plena,
qua delector; sed quia earum usus nequitia hominum depravatur. Itaque piguit
perdiscere quo inhoneste uti nollem, et honeste vix possem, et si vellem, puritas
100 inscitie tribuenda esset.

<18> Itaque secundum et vigesimum annum agens domum redii. Domum voco
avinionense illud exilium, ubi ab infantie mee fine fueram: habet enim consuetudo
proximam vim nature. Ibi ergo iam nosci ego et familiaritas mea a magnis viris
expeti ceperat; cur autem nescire nunc me fateor et mirari, tunc equidem non mi-
105 rabar, ut qui michi, more etatis, omni honore dignissimus viderer. <19> Ante alios
expetitus fui a Columnensium clara et generosa familia, que tunc romanam curiam
frequentabat, dicam melius: illustrabat. A quibus accitus, et michi nescio an et
nunc, sed tunc certe indebito in honore habitus, ab illustri et incomparabili viro
Iacobo de Columna, Lomberiensi tunc epyscopo, cui nescio an parem viderim seu
110 visurus sim, in Vasconiam ductus, sub collibus Pireneis estatem prope celestem,
multa et domini et comitum iucunditate, transegi, ut semper tempus illud memo-
rando suspirem. <20> Inde rediens sub fratre eius Iohanne de Columna, cardinali,

multos per annos, non quasi sub domino sed sub patre, imo ne id quidem, sed cum fratre amantissimo, imo mecum et propria mea in domo fui.

115 <21> Quo tempore iuvenilis me impulit appetitus ut et Gallias et Germaniam peragrarem. Et licet alie cause fingerentur ut profectionem meam meis maioribus approbarem, vera tamen causa erat multa videndi ardor ac studium. In qua peregrinatione Parisius primum vidi, et delectatus sum inquirere quid verum quid ve fabulosum de illa urbe narraretur. <22> Inde reversus Romam adii, cuius
120 vidende desiderio ab infantia ardebam; et huius familie magnanimum genitorem Stephanum de Columna, virum cuilibet antiquorum parem, ita colui atque ita sibi acceptus fui, ut inter me et quemlibet filiorum nil diceret interesse. Qui viri excellentis amor et affectus usque ad vite eius extremum uno erga me semper tenore permansit; et in me nunc etiam vivit, neque unquam desinet nisi ego ante
125 desiero. <23> Inde etiam reversus, cum omnium sed in primis illius tediosissime urbis fastidium atque odium, naturaliter animo meo insitum, ferre non possem, diverticulum aliquod quasi portum querens, repperi vallem perexiguam sed solitariam atque amenam, que Clausa dicitur, quindecim passuum milibus ab Avinione distantem, ubi fontium rex omnium Sorgia oritur. Captus loci dulcedine, libellos
130 meos et meipsum illuc transtuli, cum iam quartum et trigesimum etatis annum post terga relinquerem. <24> Longa erit historia si pergam exequi quid ibi multos ac multos egerim per annos. Hec est summa: quod quicquid fere opusculorum michi excidit, ibi vel actum vel ceptum vel conceptum est; que tam multa fuerunt, ut usque ad hanc etatem me exercent ac fatigent. Fuit enim michi ut corpus
135 sic ingenium: magis pollens dexteritate quam viribus; itaque multa michi facilia cogitatu, que executione difficilia pretermisi. <25> Hic michi ipsa locorum facies suggessit ut *Bucolicum carmen*, silvestre opus, aggrederer, et *Vite solitarie* libros duos ad Philippum, semper magnum virum, sed parvum tunc episcopum Cavalicensem, nunc magnum Sabinensem episcopum cardinalem; qui michi iam solus
140 omnium veterum superstes, non me episcopaliter, ut Ambrosius Augustinum, sed fraterne dilexit ac diligit. <26> Illis in montibus vaganti, sexta quadam feria maioris hebdomade, cogitatio incidit, et valida, ut de Scipione Africano illo primo, cuius nomen mirum inde a prima michi etate carum fuit, poeticum aliquid heroico carmine scriberem — sed, subiecti de nomine, *Africe* nomen libro dedi, operi,
145 nescio qua vel sua vel mea fortuna, dilecto multis antequam cognito — quod, tunc magno ceptum impetu, variis mox distractus curis intermisi.

<27> Illis in locis moram trahenti — dictu mirabile! — uno die et ab urbe Roma senatus, et de Parisius cancellarii studii ad me litere pervenerunt, certatim me ille Romam ille Parisius ad percipiendam lauream poeticam evocantes. Quibus ego iuveniliter gloriabundus, et me dignum iudicans quo me dignum tanti viri iudicarent, nec meritum meum sed aliorum librans testimonia, parumper tamen

hesitavi cui potius aurem darem. Super quo consilium Iohannis de Columna cardinalis supra nominati per literas expetii. Erat enim adeo vicinus ut, cum sibi sero scripsissem, die altero ante horam tertiam responsum eius acciperem. <28> Cuius
155 consilium secutus, romane urbis auctoritatem omnibus preferendam statui; et de petitione et de approbatione consilii eius mea duplex ad illum extat epystola. Ivi ergo; et quamvis ego, more iuvenum, rerum mearum benignissimus iudex essem, erubui tamen de me ipso testimonium meum sequi, vel eorum a quibus evocabar: quod proculdubio non fecissent, nisi me dignum oblato honore iudicassent.

160 <29> Unde Neapolim primum petere institui; et veni ad illum summum et regem et philosophum, Robertum, non regno quam literis clariorem, quem unicum regem et scientie amicum et virtutis nostra etas habuit, ut ipse de me, quod sibi visum esset censeret. A quo qualiter visus, et cui quam acceptus fuerim, et ipse nunc miror et tu, si noveris, lector, puto mirabere. <30> Audita autem adventus
165 mei causa, mirum in modum exhilaratus est, et iuvenilem cogitans fiduciam, et forsitan cogitans honorem, quem peterem, sua gloria non vacare, quod ego eum solum iudicem ydoneum e cunctis mortalibus elegissem. Quid multa? <31> Post innumeras verborum collationes variis de rebus, ostensamque sibi *Africam* illam meam, qua usqueadeo delectatus est, ut eam sibi inscribi magno pro munere posce-
170 ret — quod negare nec potui certe, nec volui — super eo tandem pro quo veneram certum michi deputavit diem, et a meridie ad vesperam me tenuit. Et quoniam, crescente materia, breve tempus apparuit, duobus proximis diebus idem fecit. Sic triduo excussa ignorantia mea, die tertio me dignum laurea iudicavit. <32> Eam
175 michi Neapoli offerebat et, ut assentirer, precibus etiam multis urgebat; vicit amor Rome venerandam tanti regis instantiam. Itaque, inflexibile propositum meum cernens, literas michi et nuntios ad senatum romanum dedit, quibus de me iudicium suum magno favore professus est. Quod quidem tunc iudicium regium et multorum et meo in primis iudicio consonum fuit; hodie et ipsius et meum et omnium idem sentientium iudicium non probo: plus in eum valuit amor et etatis
180 favor quam veri studium. <33> Veni tandem; et quamlibet indignus, tanto tamen fretus fesusque iudicio, summo cum gaudio Romanorum, qui illi solemnitati interesse potuerunt, lauream poeticam adhuc scolasticus rudis adeptus sum. De quibus etiam et carmine et soluta oratione epystole mee sunt. Hec michi laurea scientie nichil, plurimum vero quesivit invidie; sed hec quoque historia longior est quam
185 poscat hic locus.

<34> Inde ergo digressus Parmam veni et cum illis de Corrigia, viris in me liberalissimis atque optimis, sed inter se male concordibus, qui tunc urbem illam tali regimine gubernabant, quale nec ante in memoria hominum habuerat civitas illa, nec etate hac — ut auguror — habitura est, aliquantulum tempus exegi. <35> Et
190 suscepti memor honoris, sollicitusque ne indigno collatus videretur, cum die qu-

odam in montana conscendens forte trans Entiam amnem reginis in finibus silvam que Plana dicitur adissem, subito loci specie percussus, ad intermissam Africam stilum verti, et fervore animi qui sopitus videbatur excitato, scripsi aliquantulum die illo; post continuis diebus quotidie aliquid, donec Parmam rediens et repostam
195 ac tranquillam nactus domum — que postea empta nunc etiam mea est —, tanto ardore opus illud non magno in tempore ad exitum deduxi, ut ipse quoque nunc stupeam.

<36> Inde reversus, ad fontem Sorgie et ad solitudinem transalpinam redii
<...>.

200 <37> Longum post tempus, viri optimi et cuius nescio an e numero dominorum quisquam similis sua etate vir fuerit — imo vero scio quod nullus — Iacobi de Carraria iunioris, fame preconio benivolentiam adeptus, nuntiisque et literis usque trans Alpes quando ibi eram, et per Italiam ubicunque fui, multos per annos tantis precibus fatigatus sum et in suam sollicitatus amicitiam, ut, quamvis de felicibus
205 nil sperarem, decreverim tandem ipsum adire, et videre, quid sibi hec et magni et ignoti viri tanta vellet instantia. <38> Itaque, sero quidem diuque et Parme et Verone versatus, et ubique Deo gratias carus habitus multo amplius quam vale- rem, Patavum veni, ubi ab illo clarissime memorie viro non humane tantum, sed sicut in celum felices anime recipiuntur acceptus sum, tanto cum gaudio tamque
210 inextimabili caritate ac pietate, ut, quia equare eam verbis posse non spero, silen- tio opprimenda sit. Inter multa, sciens me clericalem vitam a pueritia tenuisse, ut me non sibi solum sed et patrie arctius astringeret, me canonicum Padue fieri fecit. Et ad summam, si vita sibi longior fuisset, michi erroris et itinerum omnium finis erat. <39> Sed — heu! — nichil inter mortales diuturnum, et siquid dulce se
215 obtulerit amaro mox fine concluditur. Biennio non integro eum michi et patrie et mundo cum dimisisset, Deus abstulit, quo nec ego nec patria nec mundus — non me fallit amor — digni eramus. <40> Et licet filius sibi successerit, prudentissi- mus et clarissimus vir, et qui per paterna vestigia me carum semper et honoratum habuit, ego tamen, illo amisso cum quo magis michi presertim de etate convenerat,
220 redii rursus in Gallias, stare nescius, non tam desiderio visa milies revisendi, quam studio more egrorum loci mutatione tediis consulendi.